

Tinea Hungarica

Hungarian Microlepidoptera News – Magyar Microlepidoptera Hírek

A Microlepidoptera.hu elektronikus verziója – Online version of Microlepidoptera.hu

HU ISSN 2062-6738

Szerkesztő – Editor:

FAZEKAS Imre, e-mail: fazekas@microlepidoptera.hu

Szerkesztőbizottság – Editorial board:

Ábrahám Levente, Buschmann Ferenc, Nowinszky László, Puskás János, Tóth Sándor

Kiadó–Publisher: Pannon Intézet/Pannon Institute, Hungary

<http://www.microlepidoptera.hu> – <http://www.tinea-hungarica.gportal.hu>

Tinea Hungarica, No. 2017 (1): 1–4.

2017.10.24.

A *Synanthedon flaviventris* (Staudinger, 1883) magyarországi előfordulásáról On the occurrence of *Synanthedon flaviventris* (Staudinger, 1883) in Hungary

Fazekas Imre

Abstract. The author examined the data of *Synanthedon flaviventris* (Staudinger, 1883) published for the present day territory of Hungary. He finds that the collecting data of the Austrian lepidopterist Dirk Hamborg (1957–1995) for western part of the country is authentic, therefore he considers the species to be native in Hungary. In his work the diagnosis, bionomics and geographical occurrence of *S. flaviventris* are presented. In full page plate he documents the most important diagnostic characters of the species, as well as the traits can be used to discriminate the similar species. He mapped the European distribution of the species. In the map of Hungary he marked the old and the new collecting sites of the species, and the area of potential occurrence has been highlighted by yellow colour. With 15 figures.

Keywords. Lepidoptera, Sesiidae, *Synanthedon flaviventris*, diagnosis, bionomics, distribution, new record, Hungary.

Author's address. Fazekas Imre, Pannon Intézet | 7625 Pécs, Magaslati út 24. | e-mail: fazekas@microlepidoptera.hu

Bevezetés – Introduction

A *Synanthedon flaviventris*-t a Kárpát-medencéből korábban Tomala (1913) Budapestről, majd Kadocsa (1914) Szabadkáról jelezte. Issekutz (1955a) faunafüzetébe a *flaviventris*-t nem vette fel, melynek okáról egy másik munkájában így írt (Issekutz 1955b): „Tomala gyűjteménye a Természettudományi Muzeumba (sic) került, de abban sajnos bizonyító példányt nem tudunk találni. Ezért ennek az északeurópai elterjedésű fajnak hazai előfordulása még megerősítésre szorul.” Ma már tudjuk, hogy a *S. flaviventris* nem észak-európai faj; areasúlypontja Közép-Európa, de megtalálták Litvániában, az európai atlanti partok mentén, a Brit-szigeteken, lokális Dél-Skandináviában, Észak-Olaszországban, Romániban; Oroszországban gyűjtötték az Ural vidékén, a Bajkálon túli területeken (Забайкальский край) és az Amur vidékén is.

Zdenek Laštůvka (pers. comm. 2017) szerint a *S. flaviventris*-t Dirk Hamborg (1957–1995) Szentgotthárd és Körmeny között gyűjtötte 1995-ben, s erről őt értesítette. Az értékes adat publikálását Hamborg korai halála akadályozta meg. A bizonyító példány(ok) nagy valószínűséggel

a Hamborg-gyűjteményben van(nak). D. Hamborg a Sesiidae fajok kiváló ismerője volt, számos publikációban számolt be kutatási eredményeiről német nyelven⁽¹⁾.

Tanulmányomban bemutatom a faj diagnózisát, bionómiáját, s Európában ezidáig bizonyított földrajzi elterjedését. A magyarországi irodalmakban nem ismert faj határozójegyeit színes képtáblán ábrázolom, több Ausztriában és Németországban gyűjtött példány digitális szintézise alapján. Munkámat csupán előzetes vizsgálati eredmények tekintem; célja az, hogy elősegítsem a faj magyarországi populációinak kutatását, s feltárását.

Synanthedon flaviventris (Staudinger, 1883)

Sesia flaviventris Staudinger, 1883, Ent. Z. Stett. 44: 177. Locus typicus: D–Mecklenburg, Friedland.

Bibliográfia: Abafi-Aigner et al. 1896, Abafi-Aigner 1907, Fazekas 2017, Freina 1997, Issekutz 1955ab, Kadocsa 1914, Laštůvka Z. & Laštůvka A. 2001, Pühringer 2017, Lepiforum 2017, Tomala 1913.

⁽¹⁾vö. http://www.entomologische-literatur.de/fileadmin/user_upload/temp/Inhaltsverzeichnisse/Inhaltsverzeichnis_CD_Sesiidae.pdf [visited: 13.10.2017]

Diagnózis – Diagnosis. Eszf. 13–21 mm. A palpus mélysárga, a szem körül keskeny fehér szegély van. A potroh 2., 4. és 6. szelvényének háti szegélye sárga, ventrálisan a 4–5. sárga. A ♂ farpamacsca fekete, a nőtényé oldalt okkersárgás csíkot visel. A hátulsó lábszár fekete, belső oldala sárga; a lábfej sárga, elszórtan fekete pikkelyekkel. Az ékfolt nagy, a hosszúfolt nyújtottabb; a diszkálisfolt erőteljes, befelé kúpos, külső részén sárgás vagy vöröses pikkelyekkel. A külső üvegfoltosor 5 cellás, igen változékony; a felső gyakran kiugró, az alatta lévőek lehetnek igen rövidek, vagy majdnem azonos hosszúságúak. A külső szegélytér erezetének pikkelyzete sötét, az érközök barnássárgák, vagy egyszínűek. A hátulsó szárny szegélyén keskeny sötét szalag van; a diszkálisfolt elülső része széles, a Cu1 ér irányába redukált (1–3. ábra).

Genitália – Genitalia. A hím valvája nyújtott, a scopula hosszúkás; a nőtény ivarszervében a ductus bursae hosszú, az antrum villás elágazású (vö. 13–14. ábra).

Hasonló fajok – Similar species. *Synanthedon cephaliformis*, *S. tipuliformis*, *S. conopiformis*, *S. melliniformis* (9–12; 15. ábra, ♀).

Bionómia – Bionomy. Imágó: VI–VII. Tápnövények: *Salix* spp. (leginkább *S. caprea*). Fő tápnövénye leginkább a Dunántúlon és az Északi-középhegységben elterjedt (lásd a térképet Bartha & Király [ed.] 2015, p. 236). A hernyók két évig az ágakban fejlődnek, s ott is bábozódnak. Habitat: erdőszélek, vágásterületek, nedves rétek, fűzlápok (6–8. ábra).

Elterjedés – Area. Kevésbé ismert, valószínűleg bicentrikus eurázsiai faj. Az irodalmi adatok szerint megtalálták a Bajkálon túli területeken és az Amur-vidéken is (Špatenka et al. 1999). Areasúlypontja Európa, de mindenütt lokális. Elterjedésének déli határát az Ibériai-félszigeten éri el (4. ábra).

Magyarországi előfordulása – Occurrence in Hungary (5. ábra). Budapest (Tomala 1913), Szentgottárd és Körmeny között a Rába folyó völgyében [1995] (leg. et coll. Dirk Hamborg, Ausztria). Lastuvka Z. (pers. comm. 2017) szerint a faj előfordulása szinte biztosra vehető az osztrák–magyar határ mentén, a Bakonyban valamint az Északi-középhegység számos pontján. Az utóbbi azért is valószínű, mert Szlovákiában néhány száz méterre a magyar határtól több lelőhelye is ismert. Leginkább füzesek faja, így hazánkban több helyen előkerülhet. Így potenciális lelőhelyként kell kezelnünk a Dráva völgyét és számos nyugat-magyarországi területet is.

< O. Staudinger

Jegyzetek – Notes. Tomala (1913) kétségbe vonta G. Stange „Gymnasial-lehrer” (D-Mecklenburg) és O. Staudinger (1830–1900) valamint mások „állítását miszerint a *S. flaviventris* a „kecske- vagy pálmafűz (*Salix caprea* L.)” vékony

ágaiban él. Issekutz (1955b) szerint Tomala a hernyókból nevelte „ezt a fajt [*S. flaviventris*]”. Tomala azonban erről nem írt, csupán arról számolt be, hogy a „fehér vagy ezüstös jegenyének (*Populus alba* L.) a gyengébb vagy megsérült ágaiban megtaláltam a *Synanthedon flaviventris* STGR. hernyóit.” Cikkében nem egyértelmű, hogy kinevelte-e az imágókat, vagy csak irodalmi kitekintést ad azok megjelenéséről. Mivel a legújabb kutatások szerint (Laštůvka Z. pers. comm., 2017) a *S. flaviventris* csak *Salix* fajokban (elsősorban *S. caprea*) él, ezért feltételezhető, hogy Tomala más Sesüidae faj hernyóját vélte *flaviventris*-nek (*S. melliniformis* [12. és 15. ábra]). Bizonyára ez (is) lehet az oka, hogy az MTM-ben elhelyezett gyűjteményében Issekutz nem talált *S. flaviventris* bizonyító példányt.

Összefoglalás – Summary. A szerző a 19. század végétől 2017-ig megvizsgálta a *Synanthedon flaviventris* (Staudinger, 1883) magyarországi adatait. Megállapítja, hogy Dirk Hamborg (1957–1995) a nyugat-magyarországi gyűjtési adata hiteles, ezért a fajt honosnak tartja az országban. Tanulmányában bemutatja a *S. flaviventris* diagnózisát, bionómiáját és földrajzi elterjedését. Egész oldalas színes képtáblán ábrázolja a faj fontosabb diagnosztikus bélyegeit valamint a hasonló fajok megkülönböztető karakterit. Elkészítette a faj európai elterjedési térképét. A magyarországi térképen dátumokkal jelöli a régi és az új gyűjtési helyeket, a potenciális elterjedési területeket sárga színnel emelte ki.

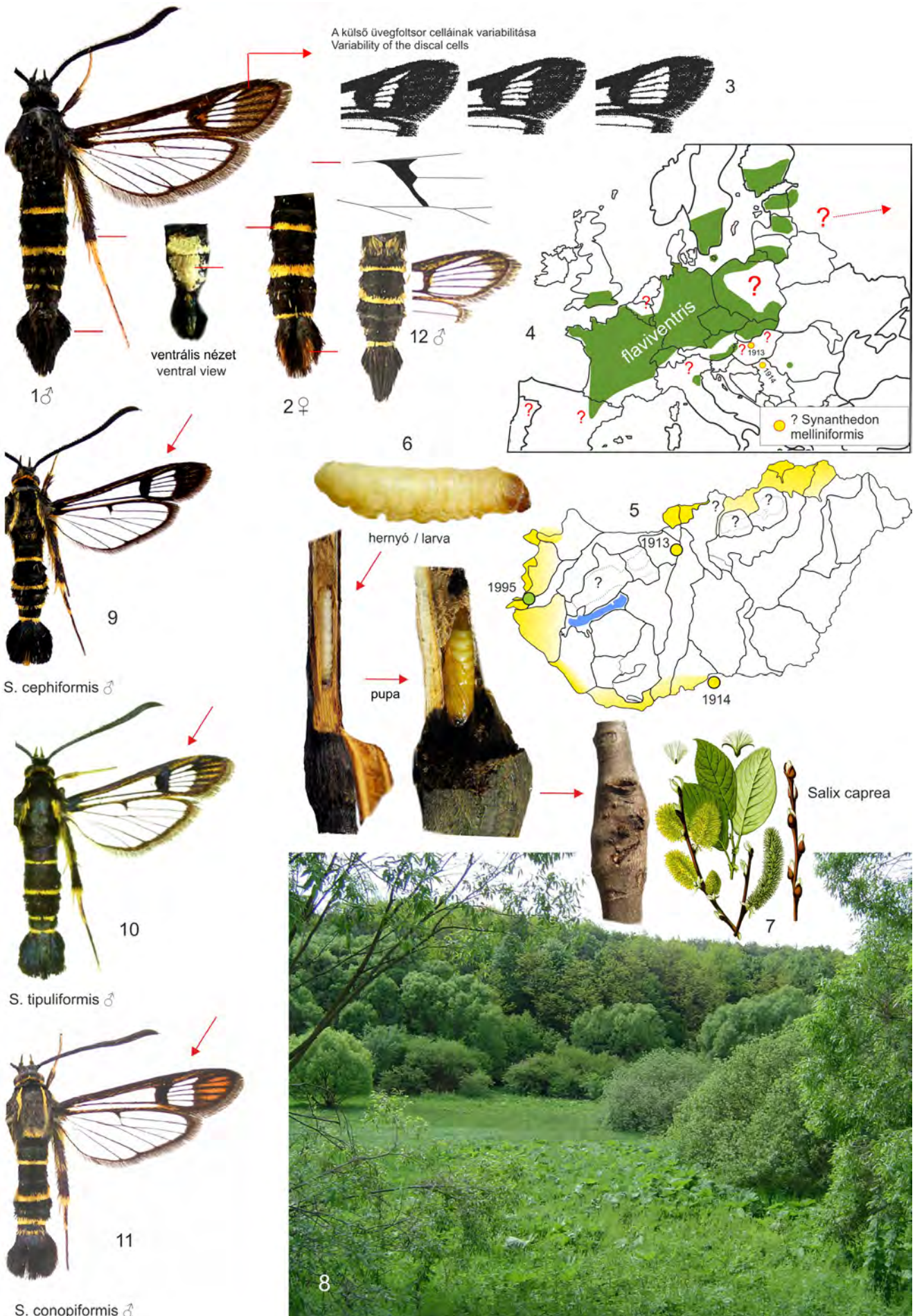
Köszönetek – Acknowledgements. Hálás köszönettel tartozom Zdenek Laštůvka (CZ-Brno) kollégámnak, aki autentikus információit, adatait valamint számos habitusképét rendelkezésemre bocsájtotta. Megköszönöm Bálint Zsoltnak (Budapest) az angolnyelvi szövegrészhez nyújtott segítségét.

1–12. ábra – Figs 1–12. (p. 3.)

1. *Synanthedon flaviventris* ♂, imágó / imago
2. *S. flaviventris* ♀ potroh/abdomen
3. A külső üvegfoltosor celláinak változékonysága/Variability of the distal cells
4. Földrajzi elterjedés Európában / Distribution in Europe
5. Magyarországi lelőhely (zöld körfolt), bizonytalan, régi irodalmi adatok (sárga körfoltok), potenciális élőhelyek (sárga foltmezők) / Localities in Hungary (green circle spot), old literary data, not confirmed (yellow circle spot), potential habitats (yellow patches)
6. Preimaginális stádiumok / Preimaginal stages
7. Preferált tápnövénye a *Salix caprea* / The preferred hostplant is *Salix caprea*
8. Potenciális habitat Baranya megyében / Potential habitat in Baranya county (SW Hungary)
9. *Synanthedon cephaliformis*
10. *S. tipuliformis*
11. *S. conopiformis*
12. *S. melliniformis*

(1, 9, 10, 11 fotó/photo Z. Laštůvka)

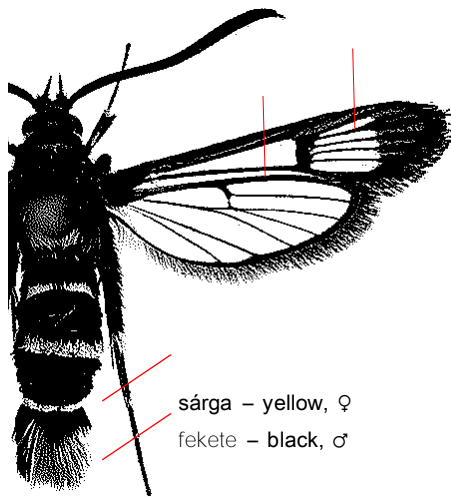

13–14. ábra – Figs 13–14.

Synanthedon flaviventris genitália:

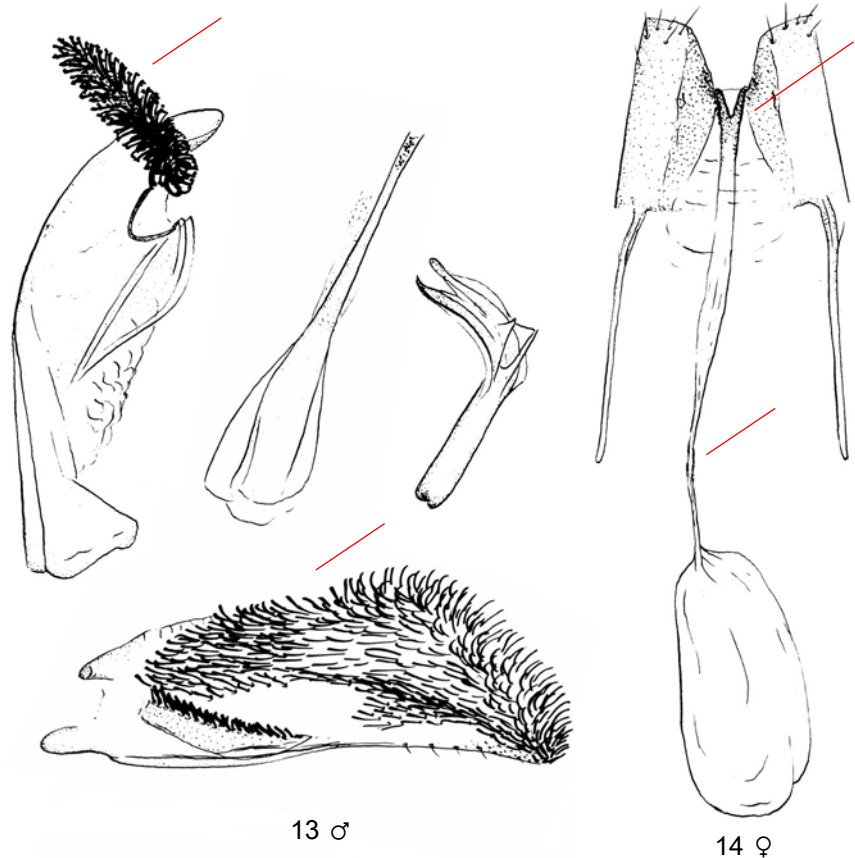
13 ♂, 14 ♀

Genitalia of *Synanthedon flaviventris*
(Laštůvka Z. & Laštůvka A. 2001)

15. ábra—Fig. 15.

Synanthedon melliniformis, ♀

(eredeti rajz/original drawing)

13 ♂

14 ♀

Irodalom – References

- Abafi-Aigner L. Pável J., & Uhrík N. 1896: Lepidoptera. In: Fauna Regni Hungariae III. Artropoda. – Budapest, 82 p.
- Abafi-Aigner L. 1907: Magyarország lepkéi. – Királyi Magyar Természettudomány Társulat, VI+XXXII+137 p., 51 t.
- Bartha D. & Király G. (eds) 2015: Magyarország edényes növényfajainak elterjedési atlasza | Distribution atlas of vascular plants of Hungary. – Nyugat-magyarországi Egyetem Kiadó, Sopron, 329 p.
- Fazekas I. 2017: Magyarország Sesiiidae faunája/Sesiiidae fauna of Hungary. – Acta Naturalia Pannonica 7 (in print).
- Freina, J. J. de 1997: Die Bombyces und Sphinges der Westpalaearktis. Band 4, Sesioidea: Sesiiidae. – EWF Edition Forschung & Wissenschaft Verlag GmbH, München, 432 p.
- Issekutz L. 1955a: 31. család: Aegeridae – Üvegszárnyú lepkék, szitkárók. – Fauna Hungariae 16 (4): 40–53.
- Issekutz L. 1955b: Az üvegszárnyú lepkék gyűjtése, nevelése és tápnövényei. (Sammeln, Züchten und Futterflanzen der Glasflügler [Aegeridae–Sesiiidae, Lepid.]). – Folia Entomologica Hungarica 8: 57–72
- Kadocsa Gy. 1914: A *Synanthedon flaviventris* Stgr. magyar honossága. – Rovartani Lapok 21: 95.
- Köhler J. 1995: Dirk Hamborg † 7.7.1957–21.11.1995. – http://www.entomologische-literatur.de/fileadmin/user_upload/pdf-glossar/H_Hamborg.pdf (visited: 13.10.2017)
- Laštůvka Z. & Laštůvka A. 1987: A contribution to the knowledge of clearwing moths (Lepidoptera, Sesiiidae) in Hungary. – Folia Entomologica Hungarica 48: 97–104.
- Laštůvka, Z. (1990): Die Glasflügler Ungarns – Faunistik und Bionomie (Lepidoptera, Sesiiidae). – A Janus Pannonius Múzeum Évkönyve 34: 39–46.
- Laštůvka Z. & Laštůvka A. 2001: The Sesiiidae of Europe. – Apollo Books, 245 p.
- Lepiforum 2017: *Synanthedon flaviventris* (STAUDINGER, 1883) - Weidengallen-Glasflügler. – http://www.lepiforum.de/lepiwiki.pl?Synanthedon_Flaviventris (visited: 12.10.2017)
- Pühringer F. 2017: Distribution of Sesiiidae in Europe. – <http://www.sesiiidae.net/sesidist.htm> (visited: 9.10.2017).
- Tomala N. 1913: Adatok a *Synanthedon flaviventris* Stgr. és a *Parantrene tabaniformis* Rott. var *rhingaeformis* Hbn. életmódjának ismeretéhez és azok magyar honossága. – Rovartani Lapok 20: 196–197.
- Špatenka K., Gorbunov O., Laštůvka Z., Toševski I. & Arita Y. 1999. Handbook of Palaearctic Macrolepidoptera (Volume 1). — GEM Publishing Company, Wallingford, 569 p.